

NASHRIYOT VA NOSHIRLIK ISHI

Pirnazarova Dilfuza Quralbay qizi

O'zbekiston Davlat San'at va Madaniyat institutining 1-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10359183>

Annotatsiya. Bu maqola nashriyotlar va ularning turlari bilan bog'liqdir. Ushbu maqolada, matbuot, elektron nashriyotlar, radio va telekanallar kabi nashriyotlarning turlari haqida batafsil ma'lumotlar berilgan. Nashriyotlar vazifalari, ularning jamiyatga keltiradigan afzalliklar va ularning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadigan muhim nuqtalar ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: nashriyot, kitob, radio, telekanallar, jurnalistika, gazetalar, jurnallar, veb-saytlar.

PUBLISHING AND PUBLISHING WORK

Abstract. This article is about publishers and their types. This article provides detailed information about the types of publishers such as press, electronic publishers, radio and TV channels. The tasks of publishers, the advantages they bring to society and the important points affecting their development are highlighted.

Keywords: publishing, book, radio, TV channels, journalism, newspapers, magazines, websites.

ИЗДАТЕЛЬСТВО И ИЗДАТЕЛЬСКАЯ РАБОТА

Аннотация. Данная статья посвящена издателям и их типам. В этой статье представлена подробная информация о типах издателей, таких как пресса, электронные издательства, радио и телеканалы. Выделены задачи издательств, преимущества, которые они приносят обществу и важные моменты, влияющие на их развитие.

Ключевые слова: издательское дело, книга, радио, телеканалы, журналистика, газеты, журналы, сайты.

Nashriyotlar, ma'lumotlarni ommaga yetkazib turuvchi vosita sifatida qo'llaniladi. Bu maqolalar, kitoblar, gazetalar, jurnallar, veb-saytlar va boshqa ko'plab shakllarda bo'lishi mumkin. Nashriyot, ma'lumotlarni tarqatuvchi vosita sifatida xizmat qiladi va jamiyatga yangiliklar, tafsilotlar, fikrlar, va boshqa ma'lumotlarni yetkazib beradi. Nashriyotlarga gazetalar, jurnallar, elektron nashriyotlar, kitoblar, radio va televizion kanallari kiradi. Nashriyotlar, jamiyatda odamlarni o'zaro bog'lab turish, ularning bilim va ma'lumotlarini oshirish, va umumiy o'zaro fikr almashishni ta'minlash maqsadida ishlaydi.

Nashriyot Turlari:

Matbuot (Print Media): Gazetalar: to'g'ri, aniq va oxirgi yangiliklarni o'z ichiga oladi. Gazetalar, qisqa vaqt davomida ommaga yetkaziladigan yangiliklarni o'z ichiga oladigan matbuot vositasi hisoblanadi. Ularning maqsadi, jamiyatdagi eng so'nggi yangiliklarni taqdim etish, ijtimoiy muddatda muhim muzokaralar bo'yicha maqolalar yaratish va jamiyat a'zolarining fikrlarini bildirishdir.

Jurnallar: Maxsus mavzularda tafsilotli ma'lumotlar beradi. Ilmiy, so'zlamali, ilustratsiyalar bilan boyitilgan bo'lishi mumkin. Journallar ilmiy, san'at, yozuvchi yoki so'zlashma sohasida boshqa sohalar bo'yicha ko'plab maqolalar va tahlillar o'z ichiga olgan periodik

nashriyotlardir. Ular o'qilishi uchun a'zolarga sifatli va tafsilotli ma'lumotlar taqdim etishadi. [1.82]

O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng nashirlik ishida keskin o'zgarish bo'ldi. Bu borada O'zbekiston Respublikasining „Nashirlik faoliyati to'g'risida“ qonuni (1996-yil 30-avgust) huquqiy asos bo'ldi. Mazkur qonun asosida nashirlar o'z faoliyatlarida, shu jumladan, nashirlik yo'nalishini, mavzularini, ixtisoslashuvini, chiqariladigan mahsulot nusxasini belgilashda, muallifni tanlashda mustaqil faoliyat yuritadigan bo'ldi. Yuridik va jismoniy shaxslar qonun hujjatlarida belgilangan tartibda davlat ro'yxatidan o'tganidan va litsenziya olganidan keyin Nashriyot faoliyati bilan shug'ullanish huquqiga ega bo'lishdi. Nashrga tayyorlangan qo'lyozmalar va materiallarni senzurdan o'tkazish bekor qilindi. Matbaa mahsulotini shartnoma asosida tarqatish joriy etildi. Nashriyotlar bozor iqtisodiyoti talablaridan kelib chiqib, haridorgir kitoblar nashr etishga harakat qila boshladilar. Kitob mahsulotlari mazmun-mundarijasini belgilashda ularga to'la erkinlik berildi. O'zbek tiliga davlat maqomi berilishi munosabati bilan o'zbek tilidagi kitoblar salmog'i oshdi. Amir Temur mavzui, buyuk mutafakkirlar, diniy, milliy qadriyatlar bilan bog'liq o'nlab kitoblar chiqarildi. Bolalar adabiyoti, ilmiy adabiyotlar nashriga, istiqloq, milliy tafakkur g'oyalari singdirilgan, sharqona odob-axloq, birodarlik, milliy g'ururni ko'tarishga undaydigan adabi-yotlarga, maktab darsliklari nashriga alohida e'tibor berildi.

Nashriyotlarning vazifalari:

Ma'lumot berish: Nashriyotlar, jamiyatga tajribalar, yangiliklar, ilmiy izlanishlar va boshqa ma'lumotlarni yetkazish orqali ma'lum qilish vazifasini o'zlariga olgan.

Taqdim etish: Nashriyotlar, yangi yozuvlar, adabiyotlar, ilmiy materiallar va boshqa sahifalar orqali muvofiqlikni tarqatish va taqdim etish vazifasini bajaradi.

Inom etish va taqdim etish: Yangi ma'lumotlar, fikrlar va tendentsiyalar haqida odamlarni ogohlantirish, taqdim etish va inom etish vazifasini bajaradi.

Jamiyatning ijtimoiy, siyosiy, madaniy va boshqa sohalarida rivojlanishiga ta'sir ko'rsatish:

Nashriyotlar, jamiyatdagi har xil sohalar va yo'nalishlar bo'yicha tahlillar va maqolalar orqali o'z ta'sirini namoyish etadi. [2.19]

Jurnalistika prinsiplarini amalga oshirish: Nashriyotlar, taqdim etishning uning adolatli va ishonchli bo'lishi uchun jurnalistika prinsiplariga amal qiladi.

Nashirlik (nashriyot ishi) – nashriyotlar tashkil etish, kitoblar, gazeta, jurnallar, tasviriy san'at asarlari va bosma mahsulotlarini tayyorlash, nashr qilish va uni tarqatishga oid soha.

Nashriyotlar chiqaradigan mahsulotining turiga qarab – kitob nashriyoti, kitob-jurnal nashriyoti, gazeta-jurnal nashriyoti, qanday o'quvchilarga mo'ljallanganligiga ko'ra – ilmiy adabiyot, ommaviy adabiyot, bolalar adabiyoti, o'smirlar adabiyoti nashriyotlari va hokazoga bo'linadi; mavzusiga ko'ra – universal va muayyan sohaga ixtisoslashgan nashriyotlar bor.

Universal nashriyotlar: barcha yoki ko'p turdagi, ixtisoslashgan nashriyotlar (Ibn Sino nomidagi nashriyot va b.) muayyan soha bo'yicha kitoblar nashr etadi.

Tarixchi, xushnavis, qog'ozchi, muqovasoz, bezovchi (lovah) va kasb egalari yetishdi.

Tarixchi-yozuvchilar asarlarini ilgarigidek o'zlari ko'chirib o'tirmasdan bu ishni ulardan tez va yaxshiroq bajara oladigan mutaxassislarga topshiradigan bo'ldilar. Kitoblarni, asosan, qo'lda maxsus xushnavislar ko'chirib ko'paytirganlar. Shu tariqa xattotlik san'ati (kalligrafiya) yuzaga keldi va takomillashib bordi. Kitob betlarini turli o'lchamdagi kataklarga bo'lish,

sahifalarning chetlariga rang-barang chiziqlar, naqshlar chizish, kitob nomini muqovasiga va zarvaraqlariga oltin harf bilan yozish kitob bezagining odatdagi uslubiga aylandi. Ahmad Fargʻoniy, Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiyning asarlari faqat mazmun jihatidan emas, kitobat sanʼati bilan ham nodir hisoblanadi. Ularning koʻplari jahondagi yirik kutubxonalarda qimmatli yodgorliklar sifatida saqlanadi. [3.105]

Nashriyot bosma korxonasi Yevropada 16-asrda paydo boʻldi. Bosmaxonalar kitob savdosini tashkil etishda katta rol oʻynadi. 19-asrga kelib poligrafiya sanoati oʻsib, nashriyot va poligrafiya korxonalarining ixtisoslashish jarayoni boshlandi. 19-asr oxiri – 20-asr boshlarida nashriyotlar aksiyadorlik jamiyatlari shakllangan, keyinroq kitob va gazeta-jurnal nashriyotlari trestlari vujudga keldi. Rossiyada ham noshirlik ishi bilan shugʻullanadigan bir qancha firmalar paydo boʻldi.

19-asrning 2-yarmida Turkistonda nashriyotlar rivojlandi. Rossiyaning chekka oʻlkalarida statistika qoʻmitalari Turkiston oʻlkasiga oid maʼlumotlarni nashr qildi. 1868-yildan 1910-yilgacha Turkistonda nashr etilgan kitoblarning asosiy qismi ruscha kitoblar edi. Toshkentdagi bosmaxonalar mashhur boʻlgan. 1874-yil Xivada Muhammad Rahimxon II tomonidan tashkil etilgan bosmaxona nodir qoʻlyozma asarlarni tarqatishda muhim rol oʻynadi.

Nashriyotlar jamiyatda koʻplab vazifalarni bajarishadi, masalan, odamlarning bilimni oshirish, ijtimoiy muzokaralar olib borish, siyosiy va ijtimoiy olaylarga oid koʻrsatishlar tuzish va h.k. Yangiliklar va maʼlumotlar internet orqali tez tarqatilishi bilan, hozirgi kunda elektron nashriyotlar katta oʻrni egallamoqda.

Nashriyot - bu, birinchidan, iqtisodiy faoliyat, axborotni oldindan tayyorlash, shakllantirish, nashr etish (boshqacha aytganda, maʼlum tirajni chiqarish) va ommaviy tarqatishga ixtisoslashgan iqtisodiyot tarmogʻi. Bundan tashqari, axborot musiqiy, bosma va boshqa shakllarda boʻlishi mumkin. Nashriyot faoliyati bilan shugʻullanuvchi shaxs nashriyotchi deb ataladi.

Axborot-nashriyot faoliyati oʻzining rivojlanishining boshidanoq kitoblar, risolalar, jurnallar, bukletlar, gazetalar, tashrif qogʻozlari, badiiy albomlar, otkritkalar, musiqa toʻplamlari va boshqalarni chop etish va keyinchalik tarqatish bilan chambarchas bogʻliq edi.

Rasmiy nashrlar. Ular faqat davlat muassasalari, organlari yoki idoralari, shuningdek jamoat birlashmalari va tashkilotlari nomidan nashr etiladi. Taʼkidlash joizki, rasmiy nashrlarda farmonlar yoki qonunlar kabi direktiv yoki normativ xarakterdagi materiallar mavjud.

Ilmiy nashrlar. Bu turdagi eksperimentlar yoki nazariy tadqiqotlar natijalari, shuningdek nashr etish uchun ilmiy jihatdan tayyorlangan tarixiy hujjatlar va madaniyat yodgorliklari mavjud.

Mashhur ilmiy nashrlar. Ushbu xilma-xillikda texnologiya, madaniyat, fan sohasidagi tajribalar yoki nazariy tadqiqotlar haqida maʼlumotlar mavjud. Qoidaga koʻra, bu holatda maʼlumotlar maʼlum bir sohada mutaxassis boʻlmagan umumiy oʻquvchi uchun ochiq shaklda taqdim etiladi.

REFERENCES

1. Darnton, R. (1982). What Is the History of Books? *Daedalus*, 111(3)
2. Eisenstein, E. L. (1979). *The Printing Revolution in Early Modern Europe*. Cambridge University Press.
3. Johns, A. (1998). *The Nature of the Book: Print and Knowledge in the Making